

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum

Funda Keskin

Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Keskin, Funda, “İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 12 (Kış 2006-2007), s. 49-70.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum

Funda KESKİN*

ÖZET

1999'da Kosova müdahalesi ile gündeme bir kez daha giren insancıl müdahale uygulaması, BM Antlaşması'nın kuvvet kullanma yasağına getirdiği istisnalardan değildir. Önce 1970'lerde, sonra 1990'larda insancıl müdahaleyi istisna olarak tanımlama yönündeki tüm çabalara karşın, ne devletlerin tutumları ne de yazarların çoğunun görüşleri, insancıl müdahaleyi bir istisna olarak kabul etmektedir. Kosova müdahalesini gerçekleştiren devletler dahi insancıl müdahaleyi hukuksal bir istisna olarak değerlendirmemektedir. 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesinin ardından, insancıl müdahale kavramı önce gündemden düşmüş, sonra bu işgalin gerekçeleri çerçevesinde tekrar konu edilmeye başlanmıştır. Ancak işgali insancıl müdahale olarak değerlendiren çok küçük bir azınlık vardır ve onların düşünceleri de özellikle Irak'taki mevcut güvensiz ortam nedeniyle inandırıcı olamamaktadır.

Anahtar Sözcükler: İnsancıl müdahale, Kosova, Irak, Terörizme Karşı Savaş, Koruma Sorumluluğu

Humanitarian Intervention: The Situation After the 1999 Kosovo and the 2003 Iraqi Cases

ABSTRACT

Humanitarian intervention entered into the agenda of the international community once again after the Kosovo intervention of 1999. It is not one of the exceptions to the prohibition of the use of force brought by the United Nations Charter. Despite all efforts to describe it as one of the justifiable causes of using force against another state in the 1970s and 1990s, both states' attitudes and writers' elaborations show clearly that it is not accepted as a legal exception even by intervening states in Kosovo. After the invasion of Iraq in 2003, debates of humanitarian intervention were first dropped from the agenda, but later became a hot topic once again as one of the reasons for the invasion. Nevertheless, there is a small minority who consider the invasion as an example of humanitarian intervention and their argument is not persuasive because of the still insecure conditions in Iraq.

Keywords: Humanitarian intervention, Kosovo, Iraq, War against Terrorism, Responsibility to Protect.

* Yrd.Doç.Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çebeci Ankara

Giriş

Uluslararası ilişkilerde çok az konu insancıl müdahale kadar geniş çaplı ve canlı tartışmanın merkezi olmuştur. NATO'nun 1999'da Yugoslavya'ya karşı yürüttüğü hava saldırıları, bu tartışmaların bir kez daha başlaması için bir vesile oluşturmuştur. Kosova müdahalesiyle birlikte insancıl müdahalenin meşruiyeti ve sınırları üzerine yoğun bir tartışma yaşanmıştır. Bu tartışmaya sadece akademisyenler değil, hükümet temsilcileri, uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri de katılmışlardır. Çeşitli devletlerin girişimi üzerine komisyonlar toplanmış ve insancıl müdahalenin hukuka uygunluğu bir kez daha incelenmiş, bu raporlar üzerine tekrar yoğun bir akademik tartışma gerçekleştirilmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrası bu yoğunluk bu kez teröriste karşı savaş ve önleyici meşru savunma kavramlarına kaymış, insancıl müdahale üzerindeki tartışmalar 1990'lardaki yoğunluğunu yitirmiştir. Oysa teröriste karşı savaşın, insancıl müdahale tartışması ve uygulaması üzerinde de önemli etkisi bulunmaktadır. Bir taraftan kendi güvenlikleri için endişelenen Batılı devletlerin dünyanın başka yerlerindeki insan haklarının korunmasına duydukları ilgi azalmış, ama diğer taraftan terörizmin özellikle demokratik olmayan, insan haklarının sıklıkla çiğnendiği ülkelerden kaynaklandığı izlenimi nedeniyle bu tür yönetimlerin yıkılması ve onun yerine insan haklarına saygılı demokratik rejimlerin kurulması düşüncesini getirmiştir. Bu durumda, teröriste karşı savaş ile insan haklarının korunması el ele gitmektedir.¹

İnsancıl Müdahalenin Tanımı ve Gelişimi

İnsancıl müdahale kavramının 1999 Kosova müdahalesi ve 2003 Irak'ın işgalinden dolayı geçirdiği değişimleri belirleyebilmek için, öncelikle daha önceki dönemlerde yapılan insancıl müdahale örneklerini değerlendirmek ve çok-taraflı ve tek-taraflı insancıl müdahale anlayışları üzerinde durmak gerekmektedir.

İnsancıl nedenlerle müdahalenin uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia edenlerin görüşlerine göre, 2/7 ilkesi gereği bir devletin kendi ülkesinde kendi vatandaşlarına nasıl davrandığı uluslararası hukuku ilgilendirmez. Ancak bunun da bir sınırı vardır. Eğer bu devlet vatandaşlarına temel insan haklarını reddedecek ve insanlığın vicdanını sarsacak biçimde davranıyorsa, bu konu artık onun iç işi olmaktan çıkar ve insancıl nedenlerle müdahale etmek mümkün olur.² Kısaca, insancıl

¹ Bkz. Gelijn Molier, "Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect After 9/11," *Netherlands International Law Review*, Cilt LIII, 2006, s. 38.

² *Oppenheim's International Law; Peace: Introduction and Part I*, R. Jennings ve A. Watts (der.), Cilt I, 9.B., Avon, Longman, 1992, s. 442.

nedenlerle müdahale, bir devletin başka bir devlete karşı, buradaki geniş çaplı insan hakları ihlallerini önlemek için kuvvet kullanmasıdır.³

İnsancıl müdahalenin uluslararası hukuktaki yeri konusunda öteden beri tartışılan iki ana görüş vardır. Birinci görüş uluslararası hukukun "katı" ya da "pozitivist" yorumu olarak adlandırılmaktadır ve insancıl müdahaleyi uluslararası hukuka aykırı bir uygulama olarak değerlendirmektedir. BM Antlaşması'nın 2/4. maddesi gereği, tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde, gerek herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmaya başvurmaktan kaçınırlar. Bunun iki istisnası, silahlı saldırıya karşı meşru savunma ve BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi ile kuvvet kullanmaktır. NATO'nun müdahalesi ne bir meşru savunma eylemidir ne de NATO Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmiştir.

BM Antlaşması madde 2/4 aslında kendi içinde birçok farklı yorum olasılığı içermekle birlikte devletler bu olasılıkları kullanma yoluna gitmemiş, aksine eylemlerinin bu kuralın istisnaları ile uyumlu olduğunu savunmayı tercih etmişlerdir. Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) *Nikaragua Davası*'nda belirttiği gibi, eğer bir devlet kabul edilmiş bir kurala *prima facie* aykırı davranıyorsa ve bunu o kuralın istisnaları ile ya da kuralın kabul ettiği nedenlerle açıklıyorsa, sözkonusu eylemin gerçekten o temelde açıklanıp açıklanamayacağı önemli değildir. Devletin bu tutumu, kuralı zayıflatmaz, aksine güçlendirir.⁴

Nitekim kuralın parçalarını birbirinden ayırmaya çalışan devletlerin bu girişimleri olumlu karşılanmamıştır. 1949'da *Korfu Boğazı Davası*'nda İngiltere'nin kendi eylemlerini Arnavutluk toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını tehdit etmeyen eylemler olarak tanımlayıp hukuka uygunluk iddiası ileri sürmesi UAD tarafından reddedilmiştir. 50 yıl sonra, Kosova müdahalesi nedeniyle Yugoslavya'nın açtığı davalarda UAD önünde sadece toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığa karşı müdahalelerin 2/4 kapsamında kaldığını ileri süren tek devlet Belçika olmuştur.⁵

Yasağın açık olmasına rağmen, birçok devlet ve yorumcu, NATO'nun Kosova'ya müdahalede bulunmakla etik yönden meşru davrandığını düşünmektedir.⁶ Bu müdahale ile özellikle insancıl nedenlerle

³ Ian Brownlie, "Humanitarian Intervention," J.N. Moore (der.) *Law and Civil War in the Modern World*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1974, s. 217.

⁴ *Nikaragua Davası*, ICJ Reports, 1986, s. 98.

⁵ Dino Kritsiosis, "When States Use Armed Force," Christian Reus-Smit (der.), *Politics of International Law*, West Nyack, NY, Cambridge University Press, 2004, s. 57-58.

⁶ Ronald Janse, "The Legitimacy of Humanitarian Intervention," *Leiden Journal of International Law*, Cilt 19, No:3, 2006, s. 669.

başka devletlerin iç işlerine karışmanın ne kadar etik olduğu tartışması gündeme taşınmış,⁷ uluslararası hukukun yeniden yorumlanması ya da ahlaki kaygılarla daha uyumlu hale getirilmesi yönünde önerilerin ileri sürülmesine neden olmuştur.

Bazı yorumcular, uluslararası hukukun katı yorumunun yanlış olduğunu, Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmadan, BM Antlaşması ya da yapılageliş hukuku çerçevesinde insancıl müdahalenin meşru olduğunu ya da bu yönde bir kuralın gelişmekte olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁸ Bu görüşü savunanlara göre, tüm devletlerin temel insan haklarına saygı göstermesi gerektiği hem BM Antlaşması'nda hem de diğer çok taraflı antlaşmalarda belirtilmektedir. Bu haklardan bazılarının, uluslararası hukukta hiçbir devletin aksine davranamayacağı üstün kural niteliğindeki kurallar anlamına gelen *jus cogens* (buyruk kural) kural niteliğine sahip olduğunu ve bu gibi durumlarda Konsey onayı olmadan da insancıl amaçlarla tek-taraflı müdahalede bulunulabileceğini, bunun hukuksal olarak meşru olduğunu ileri sürmektedirler.⁹ Bu görüşe göre, tek yapılması gereken hukuka uygun bir insancıl müdahalenin ölçütlerini saptamak ve bunları her somut durumda uygulamaktır.

Burada üçüncü bir görüş ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmadan bu tür müdahaleler hukuka aykırı ama etik olarak gereklidir. Onların da bir grubuna göre, insancıl müdahaleye izin veren kuralların gelişmesi, ölçütlerin iyi saptanmış olması koşuluyla doğru olacaktır,¹⁰ bir diğer grubuna göre ise bu müdahalelere hukuka uygunluk kazandırmak için insancıl müdahaleye izin veren normlar geliştirmeye çalışmak yanlıştır.¹¹ İnsancıl müdahale hukuka aykırı kalmaya devam etmelidir.

İnsancıl müdahalenin hukuka uygun olduğuna inananlar, genel olarak iki temel ilke üzerinde uzlaşmaktadırlar: Bir devlet vatandaşlarının insan haklarını ihlal ediyorsa, onun ulusal yetkisine silahlı müdahale kabul edilebilir; ancak bu tür müdahalelerin "temel" insan haklarının ağır ve kap-

⁷ Mervyn Frost, "The Ethics of Humanitarian Intervention: Protecting Civilians to Make Democratic Citizenship Possible," Karen Elizabeth Smith ve Margot Light (der.), *Ethics and Foreign Policy*, NY, Cambridge University Press, 2001, s. 33.

⁸ Tartışmalar için bkz. J.E. Rytter, "Humanitarian Intervention without the Security Council: From San Francisco to Kosovo- and Beyond," *Nordic Journal of International Law*, Cilt 70, No:1-2, 2001, s. 121-160; B. Simma, "Nato, the UN and the Use of Force: Legal Aspects," *European Journal of International Law*, Cilt 10, No:1, 1999, s. 1-22.

⁹ Daniel H. Joyner, "The Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm," *EJIL*, Cilt 13, No:3, 2002, s. 601.

¹⁰ Vaughan Lowe, "International Legal Issues Arising in the Kosovo Crisis," Sienho Yee (der.), *International Law and the Post-Cold War World: Essays in Memory of Li Haopei*, London, Routledge, 2001, s.278-288.

¹¹ Janse, "The Legitimacy...", s. 690.

samlı ihlalleri durumuna özgü olması gerekir. Bu temel hakların hangi haklar olması gerektiği noktasında ise bir uzlaşma bulunmamaktadır.

Temel insan haklarını reddeden devletlere karşı, sistematik ve kapsamlı ihlalleri sona erdirmek üzere insancıl müdahalede bulunmayı hukuka uygun kabul eden görüş, insancıl müdahalenin zayıf biçimi olarak ifade edilmektedir ve 1990'dan sonra ABD'nin politikası olmuştur.¹² Ancak ABD'nin insancıl müdahale politikası, bu dönemde çok-teraflılık temelinde uygulama bulmuştur. Güvenlik Konseyi 1990'dan itibaren uluslararası barış ve güvenliği korumak için kapsamlı müdahalede bulunmaya başlamış, öyle ki Somali'de bir devlet içinde gerçekleşen insancıl felaketi sona erdirmek için devletlere kuvvete başvurma yetkisi tanımıştır. Yani ABD BM çerçevesinde yapılacak müdahaleleri desteklemiş ve onlara katılmıştır.

Özellikle Aralık 1992'de Somali müdahalesi ile en üst noktasına ulaşan bu politika Somali'de başarılı olamadıysa da, bundan sonra Amerikalı olmayanların acılarının ABD'nin müdahalesi için gerekçe oluşturabileceğinin kabul edilmesi anlamında çok önemli bir adımdır. Nitekim daha sonra Bosna-Hersek'te ve Kosova'da etnik temizlik uygulamaları, ABD/NATO askeri müdahaleleri için yeterli neden olarak kabul edilmiştir.

Güvenlik Konseyi Kararıyla İnsancıl Müdahale: Çok-Taraflılık

Güvenlik Konseyi bir ülkedeki insan hakları ihlallerini 39. maddeye göre barışa yönelik tehdit olarak belirlerse ve buna karşı belli bir devlete ya da devletler grubuna buna karşı kuvvete başvurma izni verirse, bu hareketin hukuka uygunluğu konusunda hiçbir kuşku yoktur.

Güvenlik Konseyi'nin ağır insan hakları ihlallerinde VII. Bölüm'ü harekete geçirmesi, BM Antlaşması yapılırken düşünülmemeyen bir durumdur. Ancak Konsey, bazı ülke içi çatışmaları 39. madde çerçevesinde "barışa yönelik tehdit" olarak yorumlamıştır. Bu çatışmalar, insan haklarının kapsamlı ve sistematik bir biçimde ihlal edildiği insancıl acil durumlar olarak nitelendirilebilir. Örnek olarak 1991 kuzey Irak, 1992-93 Somali, 1991-95 Bosna-Hersek, 1994 Ruanda, 1994 Haiti, 1998-99 Kosova ve 1999 Doğu Timor verilmektedir. Bunlardan Somali, Bosna-Hersek, Ruanda, Haiti ve Doğu Timor örneklerinde Güvenlik Konseyi devletlere ve bölgesel örgütlere kuvvet kullanma izni vermiştir.

Konsey'in 1990 sonrasında insancıl müdahale yönünde adımlar attığını ortaya koyan ilk olay, 1991'de 688 sayılı karar ile Irak'tan kendi sivil halkını ve özellikle de Kürtleri bastırmaktan vazgeçmesini talep et-

¹² Seyom Brown, *The Illusion of Control, Force and Foreign Policy in the 21st Century*, Washington, DC, Brookings Institution Pub., 2003, s. 122.

mesidir. Bu kararda durumun “bölgenin uluslararası barış ve güvenliğine yönelik tehdit” oluşturduğu belirleniyorsa da, VII. Bölüm’e herhangi bir atıf yoktur ve “bütün gerekli araçları kullanma” izni de devletlere verilmemektedir. Ancak yine de ABD ve müttefikleri bu karara dayanarak kuzey Irak’ta güvenli bölgeler oluşturmuşlardır.¹³ Bundan başka, 1992’de Somali’ye yapılan müdahale, 1994’te 940 sayılı karar ile Haiti’ye meşru devlet başkanı Jean-Bertrand Aristide’i yeniden göreve getirmek üzere müdahale edilmesi, yine 1994’te yaşanan Ruanda krizindeki rolü, Güvenlik Konseyi’nin insancıl müdahale yönündeki adımları olarak örnek gösterilmektedir.

Hukuksal bakış açısından, yetki verilen operasyonlar sorun yaratmamaktadır. Güvenlik Konseyi bunu yapacak hukuksal yetkiye zaten sahiptir. Bu nedenle, bazı yazarlar “ortak insancıl müdahale” değil, “insancıl amaçlı askeri zorlama eylemi” terimini kullanmayı tercih etmektedirler. İnsancıl müdahale terimini, Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirmesi olmadan, insan hakları ihlallerini sona erdirmek üzere devletlerin ya da bölgesel örgütlerin tek-tarafli müdahalesi için kullanılmaktadırlar.¹⁴

Konsey yetkilendirmesi ile yapılan müdahalelerin en önemli özelliği, daha kapsamlı insancıl yardım operasyonlarının bir parçası olmalarıdır. Bu müdahalelerin hepsi, zayıf devletlerde silahlı çatışmanın kurbanı duruma gelmiş olan sivil halka yardım sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu durum, insancıl müdahalenin yoğun bir şekilde tartışıldığı bir başka dönem olan 1970’lerdeki örneklerden büyük farklılık göstermektedir. İnsancıl müdahale olarak değerlendirilmeleri büyük tartışmalara neden olan, ancak bu konunun tartışıldığı her zaman örnek olarak gösterilen, 1971’de Hindistan’ın Doğu Pakistan’a, 1978-79’da Vietnam’ın Kamboçya’ya ve 1979’da Tanzanya’nın Uganda’ya müdahalelerinde, böyle bir durum sözkonusu değildir. İnsancıl müdahale kavramı, 1970’lerden 1990’lara geçerken bu anlamda önemli bir değişim geçirmiştir.

Bütün olarak 1990’larda BM çerçevesinde iç çatışmaları sona erdirmek ve insancıl felaket yaşanan bölgelerde etkileri azaltmak için yapılan faaliyetlere bakıldığında, sonuçların karışık olduğu söylenebilir. Bunların bir kısmı en azından eğer müdahale olmasaydı daha kötü olacak koşullarda bir iyileşme sağladılar. Özellikle Kamboçya, Mozambik, Arnavutluk, Kosova ve Doğu Timor’da koşullar daha iyi yönde değişti. Başarısız görülen Somali operasyonu sonucunda dahi açıklık önemli ölçüde azaldı ve on binlerce yaşam kurtuldu. Ancak Angola ve Ruanda’da yabancı güçlerin yerleşmesinden sonra kan dökülmesinde hiçbir azalma olmadı, aksine arttı.

¹³ Peter Hilpold, “Humanitarian Intervention: Is there a Need for a Legal Reappraisal,” *EJIL*, Cilt 12, No:3, 2001, s. 445.

¹⁴ Molier, “Humanitarian...”, s. 40.

Buna karşılık Sudan ve Liberya'da etkili misyonlar oluşturulabileceksen hiçbir müdahalede bulunulmadı. Sonuç olarak, insancıl gerekçelerle stratejik çıkarların çakıştığı yerlerde her zaman mükemmel sonuçlar alınmasa da en azından makul çabalar harcandığı görülmektedir. Ancak eğer bu koşul yerine gelmemişse, harekete geçmekte o kadar da istekli olunmadığı açıktır.¹⁵

Devletlerin İnsancıl Müdahaleleri: Tek-Taraflılık

İnsancıl nedenlerle müdahaleyi diğer tüm müdahale yollarından ayıran en önemli özellik, devletin kendi vatandaşı olmayan kişileri kurtarmak için müdahalede bulunmasıdır. Kuvvet kullanma yasağının en önemli istisnası olan meşru savunma hakkına bir şekilde bağlanamayan tek yoldur.¹⁶

Bu iddianın birçok tek-taraflı kuvvet kullanma olayında ileri sürüldüğünü görmek mümkündür. 1971 Hindistan'ın Pakistan'a müdahalesi bunlardan birisidir. 26 Mart 1971'de Doğu Pakistan Bangladeş adıyla Pakistan'dan bağımsızlığını ilan etti. Pakistan ordusu ilk önce ayaklanmayı bastırdıysa da gerillalar başarılı bir karşı saldırı başlattı. Topraklarına bir milyon kadar mülteci sığınan Hindistan'ın gerillalara yardım ettiğini gösteren kanıtlar vardı. Bunun üzerine iki ülke sınırda çatıştılar. Pakistan batı kısmından Hindistan'a saldırdı. Karşılıklı savaş ilan edildi. 15 günde Pakistan kaybetti ve Bangladeş bağımsız bir devlet olarak tanındı.

Benzer şekilde 1979'da Tanzanya Uganda'ya müdahale etti. Uganda, Tanzanya topraklarının bir kısmını işgal etmişti. Bunun üzerine harekete geçen Tanzanya, Uganda güçlerini geri püskürttü ve sonra da Uganda topraklarına girdi. Bu sırada Uganda'da iktidarda ağır insan hakları ihlallerinden sorumlu olan ve 330 bin kişinin ölümüne neden olan İdi Amin devlet başkanıydı. Uganda'nın yenilmesi üzerine kaçtı ve yerine yeni bir hükümet kuruldu.

1978'de Vietnam'ın Kamboçya'ya müdahalesi, 1965'te ABD'nin Dominik Cumhuriyeti'ne müdahalesi gibi başka bu gerekçenin ileri sürüldüğü tek-taraflı müdahaleler de mevcuttur. Ancak bu örneklerin hiçbiri yeterince ikna edici değildir. Çünkü bu müdahaleler bazı insancıl sonuçlar ortaya çıkarmış olsa da, asıl müdahale nedenlerinin insancıl nedenler olduğunu söylemek mümkün değildir. Tanzanya kendi topraklarını kurtarmak için Uganda'ya karşı harekete geçmişti. Hindistan ile Pakistan arasındaki sorunlar halen devam etmektedir. Üstelik, Çin ve ABD Hindistan'ı saldırıda bulunmakla suçlamışlardır. Suudi Arabistan,

¹⁵ Michael E. O'Hanlon, *Expanding Global Military Capacity for Humanitarian Intervention*, Washington DC, Brookings Institution Press, 2003, s. 6.

¹⁶ 1998 yılına kadar bkz. Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998, s. 125-130.

Arjantin ve Tunus bir devletin başka bir devlet içindeki ayrılıkçılara yardım etmesini kınayan ifadeler kullandılar. Vietnam'ın Kamboçya'ya müdahalesi Güvenlik Konseyi tarafından kınanmıştır. Zaten ilgili devletler de müdahale zamanında insancıl müdahale hakkına dayanan açıklamalara çok fazla yer vermemişlerdir.¹⁷

Bu duruma rağmen, temel insan hakları ihlal edilen kişileri korumak amacıyla askeri müdahalede bulunulabileceği görüşü çeşitli yazarlarca ileri sürülmüştür. Buna göre, Güvenlik Konseyi hiçbir devletin uymaktan kaçınmaması gereken temel insan haklarını korumak için birlikte girişilecek BM operasyonuna karar veremiyorsa, bu durumda tek taraflı olarak da kuvvete başvurmaya izin veren bir yapılageliş hukuku gelişmiştir.¹⁸ Özellikle Somali, Bosna-Hersek, Ruanda, Haiti ve Liberya'daki uygulamaların bu görüşü desteklemek için örnek olarak verildiğini görmek mümkündür.

Bu iddiayı değerlendirirken, bir yapılageliş kuralı oluşabilmesi için gerekli olan iki unsuru akılda tutmak gerekir: Devletlerin istikrarlı uygulaması ve *opinio juris* (bir hukuk kuralı uyguladığı inancı). İnsancıl müdahale konusunda birinci unsurun gerçekleşebilmesi için, hem BM Antlaşması yürürlüğe girdiğinden beri hedef ülkedeki insan hakları ihlallerini sona erdirmek amacıyla diğer devletlerin bu devletin toprak bütünlüğünü ihlal etmesi uygulamasını yeteri kadar görmemiz hem de devletlerin bu uygulamayı hukuksal bir kuralı yerine getirdikleri inancı ile gerçekleştirmeleri gereklidir.

İnsancıl müdahale hakkına karşı çıkanların ileri sürdükleri itirazlardan biri, bu müdahalelerin seçici temelde yapılmasıdır. İnsancıl müdahale, eylem gerektiren bir yükümlülük olarak değil, devletlerin bir hakkı olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁹ İnsancıl temellere dayanan müdahaleler, dünyanın her yerinde ve belirli ölçütleri yerine getirmiş olan durumlar istisnasız olarak uygulanmamaktadır. Tam aksine, bu müdahaleleri yapma kapasitesine sahip olan devletlerin değerlendirmeleri çerçevesinde bazı yerlere müdahale edilirken bazı yerlere edilmemektedir. Dolayısıyla istikrarlı uygulamadan söz etmek mümkün değildir.

Bu yönde bir *opinio juris* oluşup oluşmadığı değerlendirmesinde ise UAD açıkça hukuksal inancı gösteren açıklamalar olması gerektiğini belirtmektedir. "Uluslararası politikaya ilişkin açıklamalar" bunun için yeterli değildir.²⁰

¹⁷ Michael Akehurst, "Humanitarian Intervention," Hedley Bull (der.) *Intervention in World Politics*, Oxford, Clarendon Press, 1984, s. 97.

¹⁸ Tarcisio Gazzini, "NATO Coercive Military Activities in the Yugoslav Crisis (1992-1999)," *EJIL*, Cilt 12, No:3, 2001, s. 421.

¹⁹ Kritsiosis, "When...", s. 70.

²⁰ Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), *ICJ Reports*, 1986, s. 109.

1948'de İsrail'e karşı Arap devletlerinin, 1960'da Kongo'ya karşı Belçika'nın ve 1983'te Grenada'ya karşı ABD'nin müdahalelerine ilişkin olarak müdahalede bulunan devletlerin açıklamalarına baktığımızda, yapılagelişten doğan insancıl müdahale hakkını savundukları sonucuna varmak mümkün değildir.²¹ Yine insancıl müdahale örneği olarak verilen Ocak 1993'teki kuzey Irak'a yapılan müdahale de ilgili devletler tarafından Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararına bağlanmaktadır.²² Bu durumda, ne istikrarlı uygulamadan ne de *opinio juris* varlığından söz edemeyiz.

Nitekim BM Antlaşması'nın tek-tarafli müdahaleye izin vermediği ve Soğuk Savaş sona erdikten sonra bile devletlerin uygulamasının bu durumu değiştirmedeği büyük ölçüde kabul görmektedir. Ne Soğuk Savaş dönemindeki (Hindistan/Pakistan, Vietnam/Kamboçya, Tanzanya/Uganda) ne de daha yakın zamanlarda yaşanan 1991 kuzey Irak ve 1999 Kosova örnekleri devletlerin böyle bir hakkı olduğunu doğrular nitelik taşımaktadır.²³ Nitekim Hollanda'nın Kosova'daki tutumunu inceleyen uluslararası hukukçular ve siyaset bilimcilerden oluşan bir grubun verdiği raporda da, uluslararası hukukta böyle bir müdahale için hukuksal temel olmadığı ve böyle bir hukuksal temelin ortaya çıkmakta olduğunu gösterecek açık delil de bulunmadığı açıkça kabul edilmektedir.²⁴

Kosova Müdahalesi ve Etkileri

İnsancıl müdahaleyi uluslararası hukuka uygun bir uygulama olarak değerlendirenler, Kosova müdahalesini bu yöndeki yapılagelişin bir yansıması olarak, bu yönde bir kural oluşumu aşamasında olduğumuzu ileri sürenler ise yapılagelişin kurucu unsurlarını geliştiren bir olay olarak değerlendirmektedirler. Ancak gerek müdahaleyi gerçekleştiren devletlerin gerek müdahaleye tepki gösteren devletlerin açıklamaları bunu desteklememektedir.

Kosova'da Yaşananlar

Kosova, Bosna-Hersek'teki savaş yaşanırken geri planda kalmıştır. Ancak 1991'de Yugoslavya dağılırken Kosovalılar da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Sırplar buna tepki veremediler ve Arnavutlar bölgeyi yönetmeye başladılar. Sırpların Kosova'daki güç gösterilerine ve Sırp ağırlığını yerleştirme çabalarına karşılık, 1996'da UÇK ilk kez ortaya çıktı. 1997 boyunca gerilim tırmandı. İbrahim Rugova daha katı Kosovalıların katılmadığı seçimlerde yeniden başkan seçildi.

²¹ Joyner, "The Kosovo...", s. 602.

²² Gazzini, "NATO...", s. 421.

²³ Nico Krisch, "Review Essay: Legality, Morality and the Dilemma of Humanitarian Intervention after Kosovo," *EJIL*, Cilt 13, No:1, 2002, s. 326.

²⁴ Ige F. Dekker, "Illegality and Legitimacy of Humanitarian Intervention: Synopsis of and Comments on a Dutch Report," *Journal of Conflict and Security Law*, Cilt: 6, No:1, 2001, s. 117.

Bundan sonra Güvenlik Konseyi tarafından VII. Bölüm çerçevesinde kabul edilen 31 Aralık 1998 tarih ve 1160 sayılı karara göre, Kosova'daki durum 39. madde çerçevesinde bölgede barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak belirlenmiştir. Güvenlik Konseyi, Sırp polislerinin Kosova'daki sivillere ve barışçı göstericilere karşı güç kullanmasını ve UÇK'nın terör eylemlerini birlikte kınamış, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü doğrulamış ve Kosova dahil tüm Yugoslavya'ya silah ambargosu koymuştur. Barışçı bir çözüm sağlanamazsa ek önlemler alınacağı da belirtmiştir.

Güvenlik Konseyi 23 Eylül ve 24 Ekim 1998'de içerik olarak 1160 sayılı karara çok benzeyen başka kararlar da almıştır. Bunlar da Kosova'daki durum bölgenin barış ve güvenliğine yönelik tehdit olarak tanımlanmaktadır. Ancak insancıl krizi sona erdirmek için askeri güç kullanılmasına açık ya da üstü kapalı olarak izin veren bir hüküm bulunmamaktadır.²⁵

Bu kararlarda, olası bir zorlayıcı eyleme atıf sadece 1203 sayılı kararda bulunmaktadır. Bu da, AGIT'in silahsız 2000 gözlemcisinden oluşan bir grubun Kosova'da yerleşmesine ve NATO'nun bu misyonu korumak amacıyla Kosova'da uçuş yapmasına izin vermeye Yugoslavya'yı zorlamak için, NATO tarafından yayınlanan bir ultimatomdan hemen sonra alınmıştır. Kararın 9. paragrafı, sadece acil bir durumda silahsız gözlemcilerin boşaltılması için "eylem" ihtimaline atıfta bulunmaktadır.

Taraflar arasında Rambouillet'de başlayan görüşmeler Miloseviç olmadan gerçekleştirildi. 12 Mart'ta UÇK anlaşmayı imzalayacağını açıkladı. 18 Mart'ta ise Sırp reddettiler ve Kosova sınırında yığınağa başladılar. 20 Mart'ta da Kosova'ya girdiler. 24 Mart'ta NATO'nun bombardımanı başladı. 3 Nisan'da Belgrad ilk kez vuruldu.

1 Haziran'da son tur görüşmeler başladı. 9 Haziran'da ise Yugoslavya ile NATO arasında Sırp geri çekilmesini düzenlemek için teknik anlaşma sağlandı. 10 Haziran'da NATO bombardımanı durdurdu. Güvenlik Konseyi de 10 Haziran 1999 tarih, 1244 sayılı kararı ile yapılan antlaşmayı kabul etti ve Yugoslavya Kosova'ya uluslararası sivil ve askeri otoritelerin girişine izin verdi. Kaçmış olan Kosovalıların 600 bini 14 Haziran'dan itibaren 3 hafta içinde evlerine geri döndü. Kosova'ya toplam 20 bin barış gücü askeri girdi. 20 Haziran'da Sırp çekilmeyi tamamladılar. UÇK da 21'inde silahlarını bırakmayı kabul etti. NATO bombardımanı resmen durdurdu. 20 Eylül'de ise silahsızlanma tamamlandı.²⁶

²⁵ S/RES/1160 (1998), 31 Mart 1998; S/RES/1199(1998), 23 Eylül 1998; S/RES/1203 (1998), 24 Ekim 1998.

²⁶ Kosova olaylarının bir özeti için bkz. Hilpold, "Humanitarian", s. 438-441; Funda Keskin, "BM ve Kuvvet Kullanma," *Avrasya Dosyası*, Cilt 8, No:1, 2002, s. 170-173.

Kosova Müdahalesi Sonrası İnsancıl Müdahale

Güvenlik Konseyi kararlarında durumu 39. madde çerçevesinde belirleyen bir hüküm bulunmasına karşılık, önlem uygulanmasını öngören ve bu görevi NATO'ya veren bir hüküm mevcut değildir. Bunun nedeni ise Güvenlik Konseyi'ndeki beş sürekli üyenin sahip olduğu veto hakkıdır. Rusya'nın veto edeceği kesin olan bir oylamayı, ABD ve diğer NATO üyeleri Konsey gündemine getirmediler. NATO'nun bombardımanından sonra Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1244 sayılı karar ise bu bombardımana hiçbir atıfta bulunmamakta, sadece NATO'nun tek taraflı girişimiyle önüne getirilen bir *fait accompli* durumunu bir gerçeklik olarak kabul etmektedir. Hatta kararın başında üye devletleri önceki kararlarına tam olarak uymadıkları için eleştirmektedir.

İnsancıl müdahale hakkının oluşmasına katkıda bulunabilecek bir uygulama olarak *opinio juris* açısından değeri de, Rusya'nın ve Çin'in kesin muhalefeti nedeniyle büyük ölçüde azalmıştır denebilir. Ayrıca müdahalede bulunan bazı devletlerin, müdahalenin temeli olarak önceki Konsey kararlarını göstermeleri de olumsuz etkide bulunmaktadır. Çünkü eğer müdahalenin hukuksal temeli operasyona izin verme yetkisine sahip olan Güvenlik Konseyi'nin bir kararı ise, Konsey kararı yokken tek-taraflı müdahaleye izin verdiği ileri sürülen bir yapılageliş kuralının gelişimine katkıda bulunması sözkonusu olamaz.

NATO'nun Kosova'da neden müdahale ettiği sorusuna çok çeşitli yanıtlar verilmiştir. Kanada, İspanya ve Portekiz, Kosova'yı o zamana kadar söylem düzeyinde kalan insan güvenliği kavramı için bir uygulama alanı olarak görmüşlerdir. ABD ve İngiltere, NATO'ya yeni ve daha siyasi bir rol bulma aracı olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca, bütün devletler için Avrupa'nın ortasında böyle bir sorunun yaşanması karşısında Batı'nın müdahale edememesi de kabul edilebilir bir durum değildir.²⁷

1999'da Kosova'ya böyle bir müdahale izninin Konsey'den çıkarması, Konsey'in bu gibi durumlarda müdahale etme yeteneği konusunda ortaya çıkmış olan iyimser havayı dağıtmaya yetmiştir. Bunun üzerine, Genel Sekreter, bir tarafta BM yetkilendirmesi olmadan bölgesel bir örgüt tarafından girişilen bir eylemin meşruiyeti, diğer tarafta ise ağır insancıl sonuçları olan ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini etkili bir şekilde durdurmanın zorunlu olması ikilemi karşısında, BM üyelerinin görüşlerini sormuştur.²⁸

²⁷ Albrecht Schnabel, "Playing with Fire: Humanitarian Intervention Post-Kosovo," Edward Newman (der.), *United Nations and Human Security*, Gordonsville, Palgrave Macmillan, 2001, s. 138.

²⁸ U.N. Doc. A/54/PV.4, 20 Eylül 1999, s. 2.

Genel Kurul'da bunun üzerine yapılan tartışmalar, Batılı devletlerin insancıl müdahale yönünde bir hak oluşmasına taraftar olmadıklarını, Kosova'yı kendine özgü bir durum olarak gördüklerini ve NATO operasyonunu yeni bir yapılageliş kuralı oluşması yönünde bir eylem olarak değerlendirmediklerini ortaya koymaktadır. Çoğu gelişmekte olan devlet, buna insancıl müdahaleye seçici bir şekilde başvurulması konusundaki endişelerini dile getirerek katılmaktadırlar. Güvenlik Konseyi üyelerinin bombardıman sırasındaki açıklamaları da aynı resmi yansıtmaktadır.

Yani, terörizme karşı savaştan önce, devletlerin çoğunluğu insancıl müdahaleyi hukuka uygun görmemektedir. Bir başka deyişle, özellikle Kosova'dan sonra bu konuda yazılan yazıların önemli bir kısmının insancıl müdahalenin halen hukuka aykırı olduğunu kabul etmelerine ve bazılarının bu konudaki kuralların değişmesi gerektiğini savunmalarına karşın,²⁹ Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmaksızın temel insan haklarının ihlallerine son vermek üzere kuvvete başvurulmasının meşru olduğu yönünde *opinio juris* bulunmamaktadır.

Kosova müdahalesini insancıl müdahaleye izin veren bir yapılageliş hukuku kuralının gelişmesinde ilk adım olarak değerlendiren Antonio Cassese bazı ölçütler geliştirip³⁰ daha sonra bunun kuramsal temellerini geliştirmeye çalışmışsa da,³¹ müdahalede bulunan devletlerin açıklamaları dahi bu görüşü desteklememektedir. Rusya, Beyaz Rusya ve Hindistan'ın hazırladığı ve NATO'yu kınayan bir metnin Konsey'de sadece üç oy almasını, bu müdahalenin onaylanması olarak yorumlamak ise hiçbir şekilde mümkün değildir. Çünkü NATO operasyonunu kınamak istememek siyasi nedenlere dayanabilir ya da olağanüstü bir durum olduğu ve başka türlü baş edilemeyeceği düşüncesinden kaynaklanabilir. Ancak eleştiriler oldukça güçlü ve dünyanın çeşitli bölgelerinden yeterli sayıda devletten gelmiştir³² ve bu durum da yeni bir yapılageliş kuralının oluşma yolunda olmadığını göstermek için yeterlidir.

Hemen Kosova operasyonunun ardından ortaya çıkan bazı yorumlara göre, bunun anlamı, ileride Kosova benzeri durumlarda benzer müdahaleler beklenmemesi gerektiği, insancıl müdahalenin bundan sonra da yine seçici temelde uygulanmaya devam edileceğidir.³³ Genel Sekreter Kofi Annan, Kosova'nun yarattığı bu ikilem karşısında, barış için kimi zaman

²⁹ Hilpold, "Humanitarian...", s. 454.

³⁰ Antonio Cassese, "Ex Iniuria Ius Oritur: Are We Moving Towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?" *EJIL*, Cilt 10, No:1, 1999, s. 21.

³¹ Antonio Cassese, "A Follow-Up: Forcible Humanitarian Countermeasures and *Opinio Necessitatis*," *EJIL*, Cilt 10, No:4, 1999, s. 791.

³² Hilpold, "Humanitarian...", s. 460.

³³ Schnabel, "Playing...", s. 138.

kuvvete başvurmanın meşru olabileceğini kabul etmiş, bölgesel örgütlerin rolünün önemini teslim etmekle birlikte Konsey'in birincil sorumluluğunu vurgulamış ve kuvvete başvurma içeren her kararda Konsey'in de işin içinde olması gerektiğini belirtmiştir.³⁴ Buradaki önemli ifade, "barış için kimi zaman kuvvete başvurmanın meşru olabileceği" ifadesidir. Annan bu cümlesi ile bir hukuk kuralını değil, kötüye kullanmalara açık olması nedeniyle hukuk kuralı statüsü kazanamayan ama insanlığın ahlaki vicdanında derin yer tutan hukuk-dışı bir ilkeyi ifade etmektedir. İleride de Kosova benzeri durumlar olacaktır, ama tek-tarafli insancıl müdahale hukuka aykırı olmaya devam etmeli, eğer müdahale gerekli olursa Konsey'in sıkı denetimi altında yürütülmelidir.³⁵

Ancak bu görüşün de dikkate almadığı noktalar mevcuttur. Konsey bu amaçla kurulmamıştır, bu görev için gerekli araçları sahip değildir, "uluslararası polis gücü" gibi davranmak için gerekli siyasi desteği yoktur ve çeşitli ülkelerdeki olası grupları, böyle bir müdahale olabileceği beklentisiyle iç çatışma başlatmaya teşvik etmemesi gerekmektedir.

Bir NATO operasyonu olması nedeniyle, Kosova müdahalesinin tek-tarafli değil ortak bir müdahale olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmüşse de, burada ağırlık kazanan görüş Konsey yetkilendirmesi olmadan yapılan her türlü müdahaleyi tek-tarafli bir uygulama olarak değerlendirmek yönündedir. Güvenlik Konseyi'nin beş sürekli üyesinden üçünün operasyona katılmış olmasına bazı etkiler tanımak yönünde bir eğilim de ortaya çıkmıştır. Ancak Konsey'in karar verme süreci, beş sürekli üyeden herhangi birinin itirazı halinde karar verilmesine imkan tanımamaktadır ve sürekli üyeler arasında çoğunluğa dayalı bir sistem getirme çabaları da bugüne kadar başarılı olmamıştır. Özellikle operasyona katılmayan iki sürekli üyenin Konsey'de yapılacak bir oylamada veto yetkilerini kullanacakları kesin olduğuna göre, üç sürekli üyenin katılmasının hukuksal açıdan hiçbir önemi yoktur.

11 Eylül Saldırıları ve Irak'ın İşgalinden Sonra İnsancıl Müdahale

11 Eylül ve onun ardından ortaya çıkan gelişmelerin insancıl müdahale kavramını nasıl etkilediği konusundaki görüşler, hem insancıl müdahalenin bir hak olarak uluslararası hukukta kabul edilmesi yönündeki girişimler hem de Irak'ın işgalinden sonra ister tek-tarafli ister çok-tarafli olsun insancıl amaçlı müdahalelerin yapılması girişimleri açısından, genellikle olumsuz olarak değerlendirilebilir. Aslında 2001 yılında gündeme gelen ve geniş kabul gören koruma sorumluluğu kavramı, ilk bakışta insancıl müdahaleleri destekleyen bir görüntü sunmaktadır.

³⁴ UN Press Release, SG/SM/6938, 24 Mart 1999.

³⁵ Hilpold, "Humanitarian..." s. 463.

Ancak daha yakından incelendiğinde, bu kavramın ağır insan hakları ihlalleri durumunda zorlayıcı müdahaleyi hukuka uygun hale getirmeyi amaçlamadığı açıkça görülmektedir.

Irak'ın ABD ve müttefikleri tarafından tek-tarafli olarak işgal edilmesi ise, bir taraftan BM'nin bu olayda etkisiz kalması nedeniyle inanırlılığına ağır zarar vererek çok-tarafli insancıl müdahale olasılıklarını azaltmış, diğer taraftan ise Irak'ta kitle imha silahları ve terörizm yerine insancıl nedenlerin işgali gerçekleştiren devletler tarafından giderek daha fazla ön plana çıkarılmaya çalışılması sonucunda, zaten daha önce de hukuka uygun olarak değerlendirilmeyen tek-tarafli insancıl müdahalelerin kötüye kullanılmaya açıklığı konusundaki kuşkuvarın bir kez daha dile getirilmesini ve insancıl müdahalenin reddedilmesini doğurmuştur.

Koruma Sorumluluğu

Koruma sorumluluğu kavramı, ilk kez 2001'de *Advisory Council on International Affairs and Advisory Committee on Issues of Public International Law* (ICISS) tarafından hazırlanan raporda (Bundan sonra ICISS Raporu) dile getirilmiştir.³⁶ ICISS bu raporda, devlete dayanan geleneksel egemenlik anlayışını, halka dayanan bir egemenlik anlayışı ile bağdaştırmaya çalışmıştır. Komisyon, devlet egemenliğinin sorumluluk yönünü vurgulayarak insancıl müdahale ile devlet egemenliği arasındaki gerilimi yumuşatmaya çalışmaktadır. Bu anlayışa göre, iç yönetim açısından, devlet vatandaşlarının güvenliğini ve insan haklarının korunmasını sağlamakla yükümlüdür. Aynı sorumluluk uluslararası toplum karşısında da geçerlidir. Bu "ikili sorumluluk" durumunun sonucu olarak, hükümetin halkını koruyamadığı ya da korumak istemediği insancıl acil durumlarda müdahale edilmesi mümkün olmalıdır. İlke olarak müdahalenin Güvenlik Konseyi tarafından gerçekleştirilmesi gerekir, ancak eğer Konsey veto nedeniyle ya da başka bir nedenle karar veremiyorsa, *ad hoc* koalisyonlar veya devletlerin müdahalesi de tamamen göz ardı edilmemelidir. Ancak bu durum, müdahalenin hukuka uygun olduğu anlamına gelmez, diğer ölçütler yerine getirilirse ve müdahale dünya kamuoyu tarafından başarılı olarak görülürse, en fazla meşru olabilir.³⁷

1980'lerin sonunda Fernando Tesón'un geliştirdiği bir kuram olan devletin varlık nedeninin bireyin temel haklarını korumak olduğu kuramı, aslında koruma sorumluluğu görüşünün o kadar da yeni olmadığını ortaya koymaktadır. Tesón'a göre, nüfus üzerinde siyasi güç kullanmanın tek dayanağı, bu nüfusun haklarının devlet tarafından güvence altına alınması ve korumasıdır. Eğer devlet kendi nüfusunun insan haklarını sistematik

³⁶ Rapor için bkz. <http://www.iciss.ca/report-en.asp> (Erişim tarihi: 22 Aralık 2006).

³⁷ ICISS Raporu, s. 55.

olarak ve geniş çaplı bir şekilde ihlal ediyorsa, hem iç hem de dış meşruiyetini kaybeder. Yani onu müdahaleye ve silahlı güce karşı koruması gereken uluslararası hukuk ilkeleri de uygulanmaz olur.³⁸ Tesón, bu durumda insancıl müdahaleyi hukuka uygun olarak değerlendirmektedir.³⁹

ICISS ise altı ölçüt getirmekte ve bu durumda da hukuka uygunluk değil, ancak meşruiyet iddiasında bulunmaktadır. Bu kriterler şunlardır: a) Müdahale kararı, bu yetkiye sahip bir birim tarafından verilmeli; b) haklı nedenlere dayanmalı; c) Doğru niyetle yapılmalı; d) en son yol olarak müdahaleye başvurulmalı; e) kullanılan araçlar orantılı olmalı; f) müdahalenin insan hakları ihlallerini durduracağı yönünde makul göstergeler bulunmalı.⁴⁰

ICISS Raporu'nda yer alan bu kavramı, BM Yüksek Düzey Panel Raporu da neredeyse tamamen almış, ancak "ortak uluslararası koruma sorumluluğu" kuralı sadece Güvenlik Konseyi tarafından öne sürülebi- lecek bir kural olarak kabul edilmiştir.⁴¹ Bunun arkasından gelen 25 Mart 2005 tarihli Genel Sekreter raporu ise, Yüksek Düzey Panel'in bu konudaki tüm önerilerini aynen kabul etmiştir.⁴²

2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi de koruma sorumluluğu doktrinini kabul etmiştir.⁴³ Zirveden önce üyelerin önüne Yüksek Düzey Panel'in ve Genel Sekreter'in raporları da gelmişti ve her ikisi de soykırım ve diğer geniş çaplı katliam, etnik temizlik ve uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerinde koruma sorumluluğunu desteklemekteydi. Ancak Sonuç Belgesi, Güvenlik Konseyi tarafından yetki verilmemesi durumunda koruma sorumluluğunu uygulamak için kuvvet kullanımının hukuka uygun olup olmayacağı sorusuna yanıt vermemektedir. Kaldı ki devletlerin önemli bir kısmı böyle bir tek-tarafılı kuvvet kullanımına karşı olduklarını belirtmişlerdir.⁴⁴ 2006 Ulusal Güvenlik Belgesi ise insancıl kriz durumlarında koruma sorumluluğu doktrinini açıkça kabul etmekte, hatta bu konuda çok az şey söylemektedir.⁴⁵

³⁸ Fernando Tesón, *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*, New York, Transnational Pub., 1997, s. 98.

³⁹ Tesón, s. 173.

⁴⁰ *ICISS Raporu*, s. 32-37.

⁴¹ High Level Panel on Threats, Challenges and Change, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, UN Doc. A/59/565, 2004, s. 201-203.

⁴² Kofi Annan, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, UN Doc. A/59/2005, s. 35.

⁴³ UN Doc. A/60/L.1, 15 Eylül 2005, paragraf 138-140.

⁴⁴ UN Doc. GA/10337, 10338, 10339, 6-8 Nisan 2005.

⁴⁵ Christine Gray, "The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA," *Chinese Journal of International Law*, Cilt 5, No:3, s. 569.

Terörizme Karşı Savaş ve İnsancıl Müdahale

Irak'ın işgali insancıl müdahale açısından ikili bir öneme sahiptir. Birinci planda, Irak'ın ABD tarafından tek-tarafli olarak işgal edilmesinin kitle imha silahları ve terörizm bağlantılarından kaynaklandığından hareket ederek, genel olarak insancıl müdahale doktrini üzerindeki etkisi gelmektedir. İkinci planda ise, Irak'ın işgalinin insancıl bir müdahale olduğu iddialarının insancıl müdahale doktrini açısından önemi gelmektedir.

Bush yönetimi, Eylül 2002'de Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde büyük ölçüde 11 Eylül saldırılarına bağlı olarak Bush doktrini denilen görüşü ortaya atmıştır.⁴⁶ Bu belgede demokrasi ve insan haklarının önemi vurgulanmakta birlikte, belgenin odak noktası ABD'nin ulusal güvenliğinin yeni tehditlere karşı korunmasıdır. Bush doktrininin özü de ABD'nin potansiyel tehditlere karşı gerekirse tek-tarafli olarak kuvvete başvurma hakkının olduğunun ileri sürülmesidir.

Bu belge Bush doktrininin insan hakları ve demokrasiyi korumak için düşünülmediğini açıkça göstermektedir. Her ne kadar Başkan Bush, Irak'ı işgale başlamadan önce yaptığı konuşmada insancıl gerekçeleri konu etmişse de, bunun asıl nedeni savaşı gerekçelendirmek için kullanılan kitle imha silahları tehlikesi ve El-Kaide ile Irak arasındaki bağlantı iddialarının çok inandırıcı olmamasıdır. Yani insancıl nedenler aslında işgalin daha meşru gösterilmesi için yer bulmaktadır.⁴⁷ Kaldı ki, daha Bush doktrini bu belgede ifadesini bulmadan önce, yeni yönetimin devlet çıkarının gerektirmediği durumlarda askeri güç kullanmaya daha az eğilimli, buna karşılık gelecekteki silahlı müdahalelerinde tek-tarafli eyleme daha yatkın olacağı tahmin edilmekteydi.⁴⁸

2006 ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi de önemli ölçüde demokrasiye ve onun dönüştürücü gücüne ayrılmıştır.⁴⁹ 2006 belgesinde de ağırlık terörizme karşı savaşta olmakla birlikte, aynı zamanda Başkan Bush sunum mektubunda "özgürlüğün ilerletilmesi" üzerinde durmakta ve Irak'a ve Afganistan'a demokrasinin getirilmiş olmasını kutlamaktadır.⁵⁰

Gerçekten de 2006 belgesi, 2002'de de yer alan ancak çok daha genişletilmiş bir Amaç II bölümü içermektedir ve bu bölüm "İnsan Onuru için Savunduğumuz Amaçlar" başlığını taşımaktadır. Ancak, ABD'nin demokrasiyi uygulamak için kuvvet kullanılmasını savunmadığı da kesindir. Tiranlığı sona erdirmek ve etkili demokrasi getirmek için ABD'nin elindeki araçlar sayılırken, kuvvet kullanma bu araçlar içinde yer almamaktadır.

⁴⁶ 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi için bkz. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (Erişim tarihi: 18 Aralık 2006).

⁴⁷ Molier, "Humanitarian...", s. 44.

⁴⁸ Joyner, "The Kosovo...", s. 598.

⁴⁹ <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006> (Erişim tarihi: 18 Aralık 2006).

⁵⁰ <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/sectionII.html> (Erişim tarihi: 18 Aralık 2006).

Avrupa Birliği ise Aralık 2003'te ilk ortak güvenlik stratejisini ortaya koymuştur.⁵¹ Bu belgede beş tehdit başlığı sayılmaktadır: Terörizm, kitlesel imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve örgütlü suç. Bunlar içinde dördüncü olarak sayılan başarısız devletlerin durumu, tam da insancıl müdahalenin 1990'larda aldığı biçimi yansıtmaktadır. Ancak AB bu belgede kriz durumu ortaya çıkmadan önce harekete geçmenin önemini vurgulasa da, önleyici meşru savunma ya da tek-tarafli eylem konusunda herhangi bir ifadeye yer vermemekte, tam aksine uluslararası hukukun ve BM'nin rolünü vurgulamaktadır.⁵²

11 Eylül sonrası insancıl müdahaleyle ilgili literatür, terörizme karşı savaşın insancıl müdahale üzerindeki etkisi konusunda iki farklı görüş yansıtmaktadır. Bir tarafta, Irak'taki savaşın insancıl müdahaleyle hiçbir ilgisi olmadığını, hatta bunun için zararlı olduğunu savunanlar yer almaktadır.⁵³ Buna karşılık, bazı yorumcular terörizme karşı savaşın insancıl müdahale uygulamasını etkilemeyeceği görüşündedirler. Afganistan ve Irak çatışmalarının insancıl olmadığını kabul etseler de, insancıl müdahalenin tekrar uluslararası gündemde olduğuna inanmaktadırlar. Bu görüş, özellikle ABD'nin Orta Doğu'da demokrasiyi yayma isteğine, AB'nin kendi hızlı reaksiyon gücünü oluşturmayı istemesine ve Avrupa için bir İnsan Güvenliği Doktrini⁵⁴ geliştirmiş olmasına dayanmaktadır. Ancak 1990'lardaki insancıl müdahale ile 2000'lerdeki insancıl müdahale arasındaki en önemli fark, 2000'lerde insancıl müdahalenin güç politikası ile çok daha yakından bağlantılı hale gelmiş olmasıdır. Doğal olarak böyle bir genişleme, çok da arzu edilir bir gelişme olarak görülmemektedir.⁵⁵

Daha dar tanımlanmış bir insancıl müdahale anlayışını savunan bazı yazarlar konuya tamamen olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Bu görüşe göre, insan haklarının ağır ihlalleri ve soykırımlar olduğu sürece insancıl müdahalelere de gereksinim olacaktır. Ancak, bu durumlar ortaya çıktıkça, *ad hoc* olarak müdahale etme uygulamasında hiçbir değişiklik olmamaktadır.⁵⁶ Bu nedenle, Schnabel gibi bazı yazarlar, insancıl müdahalenin ne zaman, nasıl ve kimin yetkisine dayanarak yapılırsa meşru ve etkili olacağı konusunda yeni bir oydaşmanın ortaya

⁵¹ <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (Erişim tarihi: 28 Aralık 2006).

⁵² Aynı yer, s. 9.

⁵³ <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk/publications/briefings/rightsresponsibilities.pdf>, s. 10, 11 (Erişim tarihi: 15 Aralık 2006).

⁵⁴ *A Human Security Doctrine for Europe, The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*, Barcelona 2004, [http://www.lse.ac.uk/Depts/global/Publications/Human Security-Doctrine.pdf](http://www.lse.ac.uk/Depts/global/Publications/Human%20Security-Doctrine.pdf) (Erişim tarihi: 15 Ekim 2006).

⁵⁵ Molier, "Humanitarian...", s. 45.

⁵⁶ Gareth Evans, "Banishing the Rwanda Nightmare: The Responsibility to Protect," <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ghosts/etc/protect.html> (Erişim tarihi: 29 Aralık 2006).

çıkması gerektiğini, çünkü eğer bu olmazsa pragmatik nedenlerle ve devletin kendi çıkarının gerektirmesi durumunda müdahale edilmesi uygulamasının devam edeceğini savunmaktadırlar.⁵⁷

Irak'ın işgalinin insancıl müdahale doktrini açısından ikinci önemi, işgalin insan hakları ve demokrasiye hizmet eden bir kurtarma eylemi, bir insancıl müdahale olduğu iddiasından kaynaklanmaktadır. ABD'nin ve müttefiklerinin birbiriyle çelişen açıklamalarına ve Irak'ta iç güvenliğin sağlanamamış olmasına rağmen, sayıları çok olmasa da bu işgali etik olarak meşru görenler mevcuttur.⁵⁸ Bu görüşe göre, Saddam Hüseyin zalim bir tiran, ağır insan hakları ihlalcisi, işkenceci ve kitlesel katliamların sorumlusudur. Küresel istikrarsızlık ve korku yaratan bir güç olmuş ve dünya barışına karşı bir tehdit oluşturmuştur. 30 yıldan uzun süredir işlediği insanlığa karşı suçlar, saldırı savaşları, uluslararası terörizmi desteklemesi ve istikrarsızlık yaratan bir güç olmasına göz yumulmuştur. Ancak onlarca yıl boyunca zulüm ve insanlığa karşı suçların kurbanı olan insanların yardımına gitmek, hem baskı altındakilerle dayanışmayı öngören liberal ilkeyle hem de onlara yardım etmeyi öngören temel insancıl ilkeyle uyum içindedir. Yani bu savaş, uluslararası dünya düzeninin etik temelini oluşturan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde ifadesini bulan temel insan haklarına dayanması nedeniyle, etik olarak meşrudur.⁵⁹

Bush yönetiminin kitle imha silahlarına ilişkin olarak elinde olduğunu ileri sürdüğü bilgilerin yanlış olduğu ortaya çıkınca ABD ve İngiltere'nin insancıl nedenleri ön plana çıkarması, bu görüşü savunulara göre, çoğunluğun kabulünü güçleştirmektedir. Ancak bunu da sadece gerekçelere dayanarak görüş geliştirmenin yanlış olduğu eleştirisiyle karşılamaktadırlar. Bush yönetiminin tutarlı bir insancıl görüş geliştirmemiş olmasına rağmen savaşın insancıl sonuçları ortaya çıkmıştır ve değerlendirme savaşın sonuçlarına ilişkin olarak yapılmalıdır.⁶⁰

Irak'ın işgalinin insancıl nedenlerle açıklanmasını destekleyenlerin oldukça az sayıda olduğunu vurgulamak gerekir. Öncelikle, eğer Irak insancıl nedenlerle işgal edilecekse, Saddam Hüseyin rejiminin kendi halkına karşı en baskıcı olduğu dönemin 2000'li yıllar olmadığını belirtmek gerekir. Ayrıca, hem işgal öncesi söylemde yer almasına karşın

⁵⁷ Schnabel, "Playing...", s. 140, 141.

⁵⁸ Bu görüşü savunuların yazılarını derleyen bir çalışma olarak bkz. Thomas Cushman (der.), *Matter of Principle: Humanitarian Arguments for War in Iraq*, Ewing, NJ., University of California Press, 2005.

⁵⁹ Thomas Cushman, "Introduction: The Liberal-Humanitarian Case for War in Iraq," Th. Cushman (der.), *Matter of Principle: Humanitarian Arguments for War in Iraq*, Ewing, NJ., University of California Press, 2005, s. 2.

⁶⁰ Cushman, "Introduction...", s. 9.

asıl vurgunun kitle imha silahları ve terörizm bağlantısına yapılması, hem de işgal sonrasında Irak'ta iç güvenlik ve asayişin bir türlü sağlanamamış ve Amerikan ve İngiliz askerlerinin Iraklılara işkence yaptığı görüntülerin dünyaya dağılmış olması da, ABD ve İngiltere'nin ileri sürmeye çalıştıkları "kurtarıcı" portresine uymamaktadır.

Sonuç

Uygulamaya baktığımızda, insancıl müdahalenin uluslararası hukuka uygun olduğunu ileri süren görüşün ortaya koyduğu tüm ölçütleri yerine getiren Darfur'daki insancıl krize uluslararası toplumun müdahale etmemiş olması, önemli bir gösterge oluşturmaktadır. İnsancıl müdahale uluslararası hukuka uygun olsa bile, bir insancıl kriz durumunda, müdahale etme gücüne sahip devletlerin kendi çıkarları açısından yapacakları bir değerlendirmeye göre müdahale kararı alınacak ya da alınmayacaktır. Bu da insancıl müdahale doktrinine başından beri karşı çıkanların temel itiraz noktasını, yani uygulamada seçiciliğin devam edeceği, saf insancıl nedenlerle yapılacak bir tek-tarafli müdahale olmayacağı eleştirisini bir kez daha haklı çıkarmaktadır.

1999 Kosova müdahalesini hukuka uygun bulmamakla birlikte meşru bulanların sayısı oldukça fazla iken, Irak'taki işgalin insancıl nedenlere dayandırılmaya çalışılması çok daha az sayıda insanı ikna edebilmektedir. Hatta bu girişim, insancıl müdahale kavramının kötüye kullanılmalarına ne kadar açık olduğunun canlı bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Kaldı ki, Irak'taki işgali insancıl nedenlerle açıklayanların özellikle ileri sürdükleri bir görüş olan, müdahalede bulunanların gerekçelerine değil ortaya çıkan olumlu insancıl sonuçlara bakmak gerektiği görüşü de Irak'ta gerçeklik bulamamaktadır. Bunların yanısıra, terörizme karşı savaşın getirdiği tek-tarafilik da artık *asıl olarak* insancıl amaçlarla yapılan daha az müdahale göreceğimizi göstermektedir.

Kaynakça

- Akehurst, Michael "Humanitarian Intervention," Hedley Bull (der.) *Intervention in World Politics*, Oxford, Clarendon Press, 1984, s. 95-113.
- Brown, Seyom, *The Illusion of Control, Force and Foreign Policy in the 21st Century*, Washington, DC, Brookings Institution Pub., 2003.
- Brownlie, Ian "Humanitarian Intervention," J. N. Moore (der.) *Law and Civil War in the Modern World*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1974, s. 217-228.
- Cassese, Antonio, "Ex Iniuria Ius Oritur: Are We Moving Towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?" *EJIL*, Cilt 10, No:1, 1999, s.23-30.
- Cassese, Antonio, "A Follow-Up: Forcible Humanitarian Countermeasures and *Opinio Necessitatis*," *EJIL*, Cilt 10, No:4, 1999, s.791-800.
- Cushman, Thomas, "Introduction: The Liberal-Humanitarian Case for War in Iraq," Th. Cushman (der.), *Matter of Principle: Humanitarian Arguments for War in Iraq*, Ewing, NJ., University of California Press, 2005, s.1-20.
- Dekker, Ige F., "Illegality and Legitimacy of Humanitarian Intervention: Synopsis of and Comments on a Dutch Report," *Journal of Conflict and Security Law*, Cilt 6, No:1, 2001, s.115-126.
- Frost, Mervyn, "The Ethics of Humanitarian Intervention: Protecting Civilians to Make Democratic Citizenship Possible," Karen Elizabeth Smith ve Margot Light(der.), *Ethics and Foreign Policy*, NY, Cambridge University Press, 2001, s.33-54.
- Gazzini, Tarcisio, "NATO Coercive Military Activities in the Yugoslav Crisis (1992-1999)," *EJIL*, Cilt 12, No:3, 2001, s.391-436.
- Gray, Christine, "The Bush Doctrine Revisited: The 2006 National Security Strategy of the USA," *Chinese Journal of International Law*, Cilt 5, No:3, 2006, s.555-578.
- Hilpold, Peter "Humanitarian Intervention: Is there a Need for a Legal Reappraisal," *EJIL*, Cilt 12, No:3, 2001, s. 437-467.
- Janse, Ronald, "The Legitimacy of Humanitarian Intervention," *Leiden Journal of International Law*, Cilt 19, No:3, 2006, s.669-692.
- Joyner, Daniel H., "The Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm," *EJIL*, Cilt 13, No:3, 2002, s.597-619.
- Keskin, Funda, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 1998.
- , "BM ve Kuvvet Kullanma," *Avrasya Dosyası*, Cilt 8, No:1, 2002, s.149-174.
- Krisch, Nico "Review Essay: Legality, Morality and the Dilemma of Humanitarian Intervention after Kosovo," *EJIL*, Cilt 13, No: 1, 2002, s. 323-335.
- Kritsiosis, Dino, "When States Use Armed Force," Christian Reus-Smit (der.), *Politics of International Law*, West Nyack, NY, Cambridge University Press, 2004, s.45-79.
- Lowe, Vaughan, "International Legal Issues Arising in the Kosovo Crisis," Sienho Yee (der.), *International Law and the Post-Cold War World: Essays in Memory of Li Haopei*, London, Routledge, 2001, s.278-288.
- Molier, Gelijn, "Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect After 9/11," *Netherlands International Law Review*, Cilt LIII, 2006, s.37-62.
- O'Hanlon, Michael E., *Expanding Global Military Capacity for Humanitarian Intervention*, Washington DC, Brookings Institution Press, 2003.
- Oppenheim's International Law; Peace: Introduction and Part I*, R.Jennings ve A. Watts (der.), Cilt I, 9.B., Avon, Longman, 1992.
- Schnabel, Albrecht, "Playing with Fire: Humanitarian Intervention Post-Kosovo," Edward Newman (der.), *United Nations and Human Security*, Gordonsville, Palgrave Macmillan, 2001, s.137-150.
- Tesón, Fernando, *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*, New York, Transnational Pub., 1997.

Summary

In the period between March and June 1999, NATO waged a bombing campaign against the Federal Republic of Yugoslavia (FRY). According to the traditional reading of the Charter law, NATO clearly breached the rules prohibiting the use of force and intervention brought by Article 2, because the only justifiable causes for using force are self-defense and the authorization given by the Security Council. Intervention in Kosovo is neither an act of self-defense nor authorized by the Council.

There is no hesitation about the Council's authority to start or authorize interventions for humanitarian reasons. This is called multilateral humanitarian intervention or collective humanitarian enforcement action. Nevertheless, the doctrine of unilateral humanitarian intervention constitutes a challenge to this understanding of the rules of international law.

There are mainly two positions concerning the legality or legitimacy of any military humanitarian intervention. The first considers that kind of intervention illegal under the current rules of international law. Simply put, it is not one of the exceptions to the prohibition of the use of force by states and there is not any other legal justification for that. The second position defends the view that states may intervene in domestic affairs of other states, with force if necessary, to prevent gross violations of human rights.

The Kosovo intervention started an intense debate once again among international lawyers and states over the legality of unilateral humanitarian intervention. The advocates of such action consider the Kosovo intervention lawful because of the importance of human rights in contemporary international law and the Council's inability to intervene due to the veto power of the five permanent members. According to this view, there is a customary rule permitting the use of the force in case of the systematic and gross violation of human rights.

A third view concerning the legality of the Kosovo intervention recognizes it as a breach of international law, but concludes that compelling moral and humanitarian justification make it a "unique" case. Some proponents of this view hold that, development of a customary rule permitting humanitarian intervention is desirable and even necessary. On the other hand, some reject this idea and defend the Kosovo intervention as a unique case with no ramifications elsewhere.

When we look at the attitudes of the states, it is clear that it was never their intention to create a category of unilateral humanitarian intervention which can be legally taken by states without prior authorization. Even intervening states in Kosovo were quite clear about this. Some of their statements seek legality in earlier Council decisions. Others accept that it is not legal under the Charter law, but argue that it is legitimate due to gross and systematic human rights violations.

In the 2000s, one important development concerning human rights and consequently humanitarian intervention is the concept of "responsibility to protect". In the late 1980s, Fernando Tesón favored a similar approach to the concept of sovereignty in international law. If a state violates the human rights of its population systematically and on a massive scale, it loses both its internal and external legitimacy. This means that it can no longer appeal to rules of international law which are supposed to protect it against intervention and

armed force and a humanitarian intervention would not violate the prohibition of the use of force in that case.

Nevertheless, according to the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) which developed the concept of "responsibility to protect", a military intervention for humanitarian reasons without Security Council authorization is at most legitimate and only when some certain criteria are fulfilled.

The 2004 High Level Panel (HLP) report completely adopts the concept as laid down in the ICISS report. However, the difference between them is that this emerging norm of the "collective international responsibility to protect" can be invoked by the Security Council only. In the 2003 World Summit Outcome which was adopted by the General Assembly, military intervention for human protection purposes is considered legal only when the Council gives its authorization. In that case, from a legal point of view nothing has changed, because military intervention for human protection purposes without the authorization of the Council is still illegal.

Another important development is the invasion of Iraq. After that, debates about a war against terrorism and a threat posed by weapons of mass destruction (WMD) replaced debates about humanitarian intervention. Nevertheless, after it became obvious that there were no WMD left in Iraq and no connection between the Saddam Hussein regime and Al-Qaida, the humanitarian argument was increasingly asserted. Saddam Hussein was a brutal tyrant, a gross violator of human rights, a torturer, a mass murderer, and a force of global instability and terror. Coming to the rescue of a people who had been subjected to decades of brutality and crimes against humanity is entirely consistent with the fundamental humanitarian principle. The war can be seen as morally legitimate on grounds of basic human rights as embodied in the Universal Declaration of Human rights, which is the ethical basis for the international world order.

Nevertheless, this view is far from convincing. First of all, it is obvious that the invasion of Iraq was not motivated by any humanitarian concern. The Bush administration never offered a coherently articulated humanitarian motivation. Although those who argue in favor of the applicability of the term "humanitarian intervention" see some humanitarian results and emphasize the need to take the consequences of the intervention into consideration, rather than the reasons offered by intervening states, it is difficult to maintain this position.

Literature on humanitarian intervention after September 9/11 reflects two positions concerning the effects of the war against terrorism on humanitarian intervention. First, war against terrorism had negative effects on the doctrine of humanitarian intervention and led to more unilateralism. Secondly, it had no effect at all.

It is obvious that there will be a need for humanitarian intervention as long as gross violations of human rights and genocides continue. Nevertheless, the practice of organizing *ad hoc* interventions as the situation requires never changed. The problem is that when intervention did occur, it was generally too late, misconceived, poorly resourced and poorly executed. This is why some writers argue that a new consensus about humanitarian intervention should arise. If not, selective application of the doctrine of humanitarian intervention would continue. While others deny the necessity or even benefits of such a development because of the risks of abuse it carries. This debate is still continuing.